

sær, hava hesi seinastu árin dagað at sæð hvussuleiðis stórveldini hava vaksið um herflotar- nar á høvnum um okkara leiðir.

Tað er tí sum ongantið áður brúk fyri álitis- skapandi tiltekum um okkara land og ikki minst havleið- ir. Eitt hitt dyggasta til- tak í so máta vildi verið at lýst Norðurlond sum kjarnorkuvápnafritt um- veldi ella øki. Tað er tann álitis- skapandi virknaður- in, sum telur og sum hevur týðning. Ein zona ella eitt kjarnorkuvápnafritt um- veldi kann sjálvsagt ikki verja okkum 100% móti kjarnorkuvápnunum í einum kjarnorkubardaga millum stórveldini. Men zonan kann avmarka tær verstu fylgjurnar.

Uppaftur størri týðning hevur tað, at eitthvørt kjarnorkuvápnafritt um- veldi virkar friðarvarð- veitandi og minkar um vandan fyri einum kjarn- orkubardaga, har eingin vinnur, men øll koma at tapa.

Hugsotið um kjarn- orkuvápnafri umveldi er einki nýtt hugskot og heldur ikki nakað, sum bert er aktuelt í Norður- londum. Hetta er eitt gamalt hugskot í altjóða politikki, sum eg haldi tað er týðandi at vit skilja bakgrundina fyri.

Eftir at hava lýst søgu- ligu bakgrundina fyri zonu- ni helt Atli Dam fram:

Tað er eingin lættur setningur at greiða tað mál, eg her tali um. tí sum kunnugt eru Norðurlond partvis limir í Nato og partvis uttanveltað. Hóast hendan avgerandi munin eru Norðurlond fast knýtt at hvørjum øð- rum — eisini uttanríkis- politiskt. Tey samstarva um stór mál í ST og tey samstarva í Norðurlanda- ráðnum. Hesi bæði sam- starvseki eru so at siga politiska og hugsjónarliga grundarlagið undir eina fel- ags norðurlandskari yvir- lýsing um øll Norðurlond sum kjarnorkuvápnafritt umveldi.

Í pakt við ST

Tað er í hesum sambandi av stórum týðningi, at Norðurlond í hesum til- taki eru í pakt við sam- tyktir ST. Júst ST hevur roynt at byggja brýr mill- um lond, ið hoyra til yms- ar hernaðarsamgongur. Í 1978 helt ST ein eykaað- fund, sum bert snúði seg um avdubbingarspurning- ar. Á hesum eykaað- fundi samtykti ST eina røð av tiltekum, sum kundu hugsast at føra til avdubbing og avspenning — tiltek, sum aðalfund- urin metti kundu virka friðarvarðveitandi og sum kundu virka til gagns fyri friðin í heiminum. Sum dømi um slik tiltek verður

stovnsetingin av kjarn- orkufrium zonum nevnd sum sera týðningarmikil. Í grein 61 í hesi ST- sam- tykt stendur, at kjarn- orkuvápnafri umveldi eru fyrsta stigið fram móti einum heimi uttan kjarn- orkuvápn. Í somu grein verður undirstrikað, at fyrilit eigur at verða tikið fyri ymiskum tilknýti til samgongur og fyri tí, at lond og landaeki hava ógvuliga ymskar for- treytir. Í grein 62 í júst nevndu samtykt heitir ST á atomstórveldini um at virða tær kjarnorkufriu zonurnar og um ikki at nýta sini atomvápn á nök- rum zonueki.

Flleiri øki í heiminum eru longu nú lýst sum kjarnorkuvápnafri við stóði í hesum ST-sát- málunum. Lat meg nevna Latinamerika

— Tlatelolco-traktatin —, ið er viðurkend av øllum heimsins kjarnorkuvel- dum. Arbeitt verður døg- ligu uppá at lýsa sunnara part av Kyrrahavinum, Afrika og Landsynnings- asia til kjarnorkufri øki.

Síðan talaði Atli um stóðu stórveldanna til kjarnorkuvápnafri um- veldið og helt fram:

Spurningurin er júst í hesum døgum vorðin aktuallur, hóast kreppan í Danmark ikki hevur bein- leiðis við zonuspurningin at gera, men heldur snýr seg um stóðu Danmarkar til kjarnorkuvápn sum heild innan NATO. Tað er púrt einki nýtt í tí, at Dan- mark ikki vil hava atom- vápn á donskum landa og sjóeki í friðartíð — soleiðis hevur tað altíð verið. Tað nýggja er, at nú ynskir fólkatingsins meiriluti eins og Noreg at presisera hesa stóðu mótev- gis fremmandum herskipum. Tað er tí í so sakt av stjórnini, at nýta stóðu fólkatingsins til nýval.

Føroya lógtung hevur samtykt at lýsa Føroyar sum kjarnorkuvápnafritt øki. Stórir meiriluti var fyri hesari samtykt og tykist hesin meiriluti at vera til staðar enn — eisini eftir at annar av teimum stóru andstöðuflokkunum hevur samtykt nýggja floksskrá, sum mælir til ein meira virknan føroysk- an leiklut í NATO. At hes- in meirilutin enn er til staðar meti eg sum sera positivt, men má sam- stundis sláa fast, at ein føroysk zona isolerað frá hinum Norðurlondum hevur avmarkaðan týd- ning, eisini um tað skuldi eydnast føroyskum myndugleikum at fáa stjórnina at seta lógtung- sins samtykt í gildi á al- tjóða stigi.

Í hesum sambandi kundi eg havt hug at mint á, at tann stóða, sum landsstýrið tók í fjør summer, tá fremmant her-

skip var her — eitt skip, sum møguliga hevði kjarnorkuvápn umborð, var heilt í tráð við tann kjarnorkupolitikk, sum ríkið sum heild rekur. Stóðan er nevnlaga tann, at sambært danska lóg eiga kjarnorkuvápn ikki at koma inn á danskt land- ella sjóeki. Hinvegin hevur ríkið skyldu at taka ímóti atomvápnunum í krigstíð, men hetta hevði verið broytt við tí Norður- landsku zonuni.

Norðurlendsk semja

Norðurlandska sam- starvið um eitt norður- landskt kjarnorkuvápn- afritt umveldi hevur higartil gingið væl og er nú komið til eitt týðandi punkt. Tað er sum nevnt konstateraður meiriluti og stjórnirnar hava sett eina felags norðurlandska embætismannanevnd at kanna hvussu zonan ella einhver zonuskipan kann setast á stovn í Norður- londum. Øll, sum hava áhuga í hesum máli, biða nú spent eftir úrslitinum hjá embætismannanevnd- ini. Fyri okkum hevur tað sjálvsagt størstan áhuga, hvørt tað ber til at tynna tær NATO og Warszawa flótadeildir, sum her fyri norðan økjast í hvørjum og sum ikki bert eru ein vandi í krigstíð, men so sanniliga eisini í friðartíð. Eg hugsi her um tann um- hvørvisliga vandan av hesum herflotum. Tað er ikki torført at ímynda sær umhvørvisligu fylgjurnar um ein kjarnorkurikin og kjarnorkuvápnarú kav- bátur skuldi gingið burtur um okkara leiðir!

Vit hava tí øll fólk í Norðurlondum uttan mun til politiskan lit áhuga í einum kjarnorkuvápnafri-

um umveldi í Norðurlond- um og tað skal vera min vón, at tað góða samstarv, ið higartil hevur verið millum norðurlandskar politikarar og felags- skapir, fer at bera góðan ávøkstur.

Eitt gott úrslit á hesum øki hevði einferð enn vist umheiminum, at Norður- lond eru nakað fyri seg, at tey eru færr fyri at fáa enn eitt gott og ítekið úrslit burtur úr teirra politiska samstarvi og teirra felags mentunarliga og søguliga stóði.

Umhvørvis- samstarv

Síðan kom Atli Dam inn á umhvørvisspurningin.

Somikið um kjarnorku- fria umveldi sum friðar- varðveitandi tiltak og sum dømi um eitt stórt mál, har tað tykist bera til at samstarvast, har vit eiga at samstarvast og hvar fruktirnar av einum úrslitarikum samstarvi kunnú koma okkum til góðar í Føroyum. Eg hugsi um umhvørvis- spurningar, mentanarlig- ar spurningar og um eitt møguligt búskaparligt samstarv.

Tað er ein sannroynd, at Norðurlond samstarvast alt meira á altjóða stigi í umhvørvisligum spurn- ingum. Nógva altjóða til- tek móti dálking eru vorðin til eftir at Norður- lond í felag hava tikið stigin til hesi tiltek. Ein norðurlandskur politikari, Gro Harlem Brundtland, varð av ST sett á odda fyri tí altjóða nevnd, sum skuldi kanna umhvørvis- ligu stóðuna í heiminum og nevndin hevur sum

kunnugt latið sitt tilmæli frá sær. Í hesum tilmæli eru skrásett ein hópur av økjum, har tað er bráð- neyðugt, at allar heimurin tekur sær um reiggj fyri at sleppa undan álvarsom- um umhvørvisvanlukk- um.

Norðurlond hava í trú- festi móti Brundtland- nevndini samtykt at fara undir eina norðurlandska umhvørvisliga verkætlan á norðurlandskum eins væl og á heimligum og norðurlandskum stigi.

Fyri okkum er sjálvsagt tann parturin av verk- ætlanini, sum snýr seg um luft- og havumhvørvið av stórum áhuga. Vit eru við í einum norðurlandskum umhvørvisssamstarvi — Biofar. Hetta er sera gott og sera positivt, men vit áttu at umhugsast, at verið við í teimum norður- landsku umhvørvispro- jektum, sum fevna viðari á altjóða stóði av fleiri or- sökum. Vit eiga at vinna okkum royndir innan alt- tjóða samstarv og vit eiga eftirhondini vælútbúgv- ið fólk serstakliga innan alt sum hevur við áhugi og sjógvn at gera.

Vit eiga eisini at kunna seta nokur krøv til norður- landska samstarvið, tá ávisir vandar hótta ávisar partar av Norðurlondum.

Taka vit hóttaðina frá bæði verandi og tí tilæt- laða Dounreay-virkinum, so er tað greitt, at henda hóttað kann bert verða burturbeind við politisk- um vápnunum, t.v.s. einum politiskum trýsti frá ein- um samdum Norðurlanda- ráði. Eg haldi vit hava grund til at fylast á norðurlandska áhugan og viljan til at seta seg upp móti tí sterka Bretlandi — kanska er tað í heila tikið ikki frítt fyri at áhugin og

Stórir áhugi var fyri fundinum. Her siggjast triggir av luttakarunum skifta orð um friðarspurn- ingar

viljin skortar, tá talan er um norðurlandsku smá- tjóðirnar. Hetta er eitt væl kent vandamál í øllum altjóða samstarvi. Her ræður um ikki at lata sær lynda, men halda fram við at skora á til vit verða hoyrd.

Norðurlendskt áralag

Eftir at hava talað um bú- skaparligt og mentunar- ligt samstarv, endaði lög- maður soleiðis:

Eg havi nú nomið við nakrar norðurlandskar samstarvsspurningar, ser- stakliga teir, sum hava við friðarpolitikk at gera. Havi eisini leysliga nomið við áðrar. Tað er vónandi breið semja í Føroyum um, at tað bæði er rætt, skilagott og gagnligt at luttaka í norðurlandskum samstarvi — eisini har hetta samstarv hevur eitt altjóða atlit — eina altjóða dimensjón. Men júst hetta síðsta ger, at vit eiga at hugsa okkum væl um, tá vit sjálf flyta okkara virk- semi — hvat tað enn er, út á altjóða leikpallin. Vit eiga at minnst til, at norðurlandsku tjóðirnar standa sum ein í flestum altjóða spurningum av moralskum og politiskum slagi, t.d. í spurninginum um samstarv við tað rasistiska Suðurafríka og tað av Suðurafríka her- setta Namibia. Vónandi finna vit einferð norður- landska áralagið eisini á hesum øki.